

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 332.122

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТИПОЛОГІЗАЦІЇ РЕГІОНІВ КРАЇНИ

ГЕЙМАН Олег Айзікович

кандидат економічних наук

КРУПА Олеся Миронівна

здобувач

Вступ. Сьогодні потреба в типологізації регіонів країни по різних ознаках виникає при прийнятті управлінських рішень по розробці економічної політики, спрямованої на вирівнювання їхнього економічного розвитку.

Однак, незважаючи на важливість цієї проблеми майже для всіх країн світу, проведені дослідження показали, що пропонувані в теорії й практиці підходи до типологізації регіонів країни носять безсистемний характер і не дозволяють виробити обґрунтовану державну політику, спрямовану на вирівнювання їхнього економічного розвитку.

Постановка завдання. На підставі аналізу робіт учених, таких як: Гранберг А. Г., Гутман Г. В., Стеченко Д. М. і ін. [1, 2, 3], висунуто такі дві гіпотези:

Гіпотеза 1. Про виявлення регіонів, що вимагають державної підтримки, на основі їх типологізації.

Гіпотеза 2. Про характер типологізації регіонів країни.

Метою даної статті є висвітлення результатів дослідження, спрямованого на аналіз та доведення висунутих гіпотез.

Результати. Розглянемо більш докладно наведені вище гіпотези типологізації регіонів країни.

На підставі проведеного авторами аналізу нерівномірності економічного розвитку регіонів України, зроблено висновок, що їх типологізацію, у першу чергу, необхідно проводити за рівнем економічного розвитку й темпам економічного зростання.

У теорії й практиці для типологізації регіонів за рівнем і динамікою економічного розвитку пропонуються різні показники [4] (табл. 1).

Як видно з табл. 1, найчастіше дослідниками для оцінки рівня економічного розвитку використовувався показник ВВП (ВРП) на душу населення, тому пропонується використовувати цей показник нарівні з показником зміни ВВП

(ВРП для типологізації регіонів України за рівнем і динамікою економічного розвитку).

Таблиця 1

Показники, що були використані при типологізації рівня й динаміки економічного розвитку країн світу та їхніх регіонів

Автор / Джерело	ВВП на душу населення	Обсяг промислового виробництва	Динаміка промислового виробництва	Виробництво товарів на душу населення	Динаміка роздрібного товарообігу	Динаміка сільськогосподарського виробництва	Обсяг сільськогосподарського виробництва	Разом
Вольський В. В. [5]	1						1	2
Болотин Б. М., Шейніс В. А. [6]	1						1	2
Тягуненко В. Л. і ін. [7]				1				1
Проект ТАСІС [8]		1						1
Очича Ч. [9]	1							1
Дуглас Ю. [10]	1	1		1	1			4
Словенія [11]	1							1
Бородулина Н. О. [12]	1	1						2
Лавровський Б. [13]	1							1
Усього	7	1	2	1	1	1	2	15

Наведені вище два критерії типологізації регіонів мають 4 можливі комбінації:

1. Рівень економічного розвитку регіону вище, ніж у середньому по країні (ВР), і темпи його економічного зростання вище, ніж у середньому по країні (ВТ).
2. Рівень економічного розвитку регіону вище, ніж у середньому по країні (ВР), і темпи його економічного зростання нижче, ніж у середньому по країні (НТ).
3. Рівень економічного розвитку регіону нижче, ніж у середньому по країні (НР), і темпи його економічного зростання вище, ніж у середньому по країні (ВТ).
4. Рівень економічного розвитку регіону нижче, ніж у середньому по країні (НР), і темпи його економічного зростання нижче, ніж у середньому по країні (НТ).

Графічно дані комбінації 2-х критеріїв типологізації регіонів України можна навести у вигляді такої матриці (рис. 1).

Рівень економічного розвитку	BP	2 BP – NT	1 BP – BT
	NP	4 NP – NT	3 NP – BT
		Темпи економічного розвитку	

Рис. 1. Матриця типологізації регіонів країни за рівнем і темпами їхнього економічного розвитку

У першому квадранті матриці розташовуються регіони з високим рівнем і динамікою економічного розвитку (BP – BT). У другому квадранті перебувають регіони з високим рівнем і низькою динамікою економічного розвитку (BP – NT). У третьому квадранті розміщуються регіони з низьким рівнем, але високою динамікою економічного розвитку (NP – BT). У четвертому квадранті розташовуються регіони з низьким рівнем і низькою динамікою економічного розвитку (NP – NT).

У зв'язку з тим, що типологізація регіонів проводиться тільки по 2 критеріям, в дослідженні не використовувався спеціальний математичний інструментарій. Всі регіони країни по двох наведених критеріях були розбиті на 2 групи: які мають значення критеріїв вище й нижче середнього по Україні.

Варто помітити, що наведена вище типологізація регіонів дозволяє класифікувати їх за рівнем і динамікою їхнього економічного розвитку, що не дозволяє визначити причини нерівномірності для вироблення ефективної економічної політики по її подоланню.

У цьому зв'язку представляється доцільним здійснювати причинно-наслідкову типологізацію регіонів України за такою схемою (рис. 2).

Типологізація регіонів країни по характеристиці рівня й динаміці економічного розвитку була розглянута вище.

Наступним критерієм причинно-наслідкової типологізації регіонів країни є характеристика структури процесу функціонування їхніх економік.

Для даної типологізації в теорії й практиці пропонуються такі показники (табл. 2).

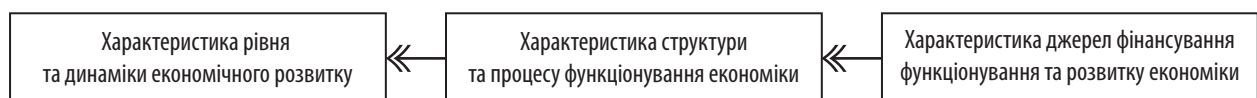

Рис. 2. Схема причинно-наслідкової типологізації регіонів України

Таблиця 2

Показники, які використовуються при типологізації регіонів при оцінці структури і процесу функціонування їхніх економік

Автор / Джерело	Відносний рівень індустріалізації	Структура ВВП	Галузева структура промислового виробництва	Обсяг експорту регіонів і його структура	Обсяг імпорту регіонів і його структура	Експортність економіки	Коефіцієнт ефективності експорту	Разом
Вольський В. В. [5]	1	1		1	1	1	1	6
Болотин Б. М., Шейніс В. А. [6]	1	1		1	1	1	1	6
Проект ТАСІС [8]			1					1
Маркова Н., Беденков О. [14]			1					1
Галкін А., Козаків А. [15]			1					1
Дуглас Ю. [10]			1					1
Австралія [11]			1					1
Усього	2	2	5	2	2	2	2	17

Як видно з табл. 2, найчастіше дослідниками в процесі типологізації регіонів при оцінці структури і процесу функціонування їхніх економік використовувався показник структури регіональної економіки і її відкритості зовнішньому середовищу. Тому дані показники необхідно використовувати в подальших дослідженнях. Як конкретні показники, що характеризують структуру економіки регіону і її відкритість зовнішньому середовищу, пропонується застосовувати такі: частка промисловості у ВРП і відношення обсягу експорту товарів до ВРП. Крім того, з огляду на те, що економіка України, відповідно до стратегії розвитку країни, повинна розвиватися по інноваційному шляху, пропонується використовувати ще й показник питомої ваги інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції регіону.

Згідно рис. 2, впливає, що критерієм типологізації регіонів країни є характеристика джерел фінансування функціонування й розвитку їхніх економік. Для даної типологізації в теорії й практиці пропонуються такі показники (табл. 3).

Таблиця 3

Показники, які використовуються при типологізації регіонів при оцінці джерел фінансування функціонування й розвитку економік

Автор / Джерело	Обсяг експорту-імпорту капіталу	Обсяг іноземних інвестицій	Забезпеченість видатків регіону власним податковим потенціалом	Частка надходжень із федерального бюджету	Частка трансфертів	Відношення податкової частини бюджету до національного доходу	Відношення військових видатків до національного доходу	Разом
Вольський В. В. [5]	1							1
Болотин Б. М., Шейніс В. А. [6]	1							1
Тягуненко В. Л. і ін. [7]						1	1	2
Проект ТАСІС [8]			1					1
Бородулина Н. О. [14]		1	1					2
МГУ [17]			1					1
Проект ТАСІС [8]			1	1	1			3
Усього	2	1	4	1	1	1	1	11

Як видно з табл. 3, у теорії й практиці як джерела фінансування функціонування й розвитку економік регіону виділяються доходи бюджету й власні й прямі іноземні інвестиції. Тому ці джерела й необхідно враховувати в подальших дослідженнях. Як конкретні показники, що характеризують джерела фінансування й розвитку економік регіонів, пропонується застосовувати такі: доходи бюджету до ВРП і інвестиції в основний капітал і прямі іноземні інвестиції до ВРП. Крім того необхідно враховувати ще одне джерело фінансування функціонування й розвитку економік регіонів – це кредити банків (показник вимоги банків по кредитах до ВРП).

Таким чином, ґрунтуючись на проведеному вище дослідженні, можна запропонувати таку систему показників, що забезпечують причинно-наслідкову типологізацію регіонів України (табл. 4).

Після проведення відповідних типологізацій регіонів країни складається матриця їхнього причинно-наслідкового взаємозв'язку, що має такий вигляд (табл. 5).

Таблиця 4

Показники причинно-наслідкової типологізації регіонів України

Рівень типологізації	Критерій	Показник
Економічний розвиток	Рівень	ВРП на одного жителя
	Динаміка	Темп зміни ВРП
Структура і процес функціонування економіки	Структура економіки	Питома вага промислового виробництва у ВРП
	Експортна спрямованість економіки	Співвідношення обсягів експорту товарів до ВРП
	Інноваційність	Питома вага інноваційної продукції
Джерела фінансового функціонування і розвитку економіки	Бюджетна забезпеченість	Доходи бюджету всіх рівнів до ВРП
	Інноваційна привабливість	Власні й прямі іноземні інвестиції до ВРП
	Кредитна привабливість	Кредити банківських установ до ВРП

Таблиця 5

Матриця причинно-наслідкового взаємозв'язку типологізації регіонів країни

Рівні типологізації регіонів			Регіон
Економічний розвиток	Структура й спрямованість функціонування економіки	Джерела фінансового забезпечення функціонування економіки	
Класифікація регіонів за рівнем і динамікою економічного розвитку	Класифікація регіонів за структурою й спрямованістю функціонування економіки	Класифікація регіонів по джерелах фінансового забезпечення функціонування економіки	Перелік регіонів

Дослідимо взаємозв'язок показників, які використовуються для причинно-наслідкової типологізації регіонів України. Для цього було побудовано матрицю кореляційної залежності між цими показниками (табл. 6).

На підставі наведеної в табл. 6 кореляційної матриці, а також схеми причинно-наслідкової типологізації регіонів (рис. 3), побудуємо когнітивну модель взаємозв'язку показників типологізації економік регіонів України.

Таблиця 6

Кореляційна матриця показників причинно-наслідкової типологізації регіонів України

Показник	ВРП, млн грн	Частка промисловості в загальному обсязі ВРП, %	Загальні обсяги експорту товарів, млн грн	Питома вага інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції, %
ВРП, млн грн		0,5768	0,8101	0,0601
Частка промисловості в загальному обсязі ВРП, %	0,5768		0,8673	-0,1022
Загальні обсяги експорту товарів, млн грн	0,8101	0,8673		-0,0321
Питома вага інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції, %	0,0601	-0,1022	-0,0321	
Доходи бюджету, млн грн		0,3488	0,5793	0,1178
Інвестиції в основний капітал і прямі іноземні інвестиції, млн грн		0,4240	0,6598	0,1062
Вимоги банків по кредитах, млн грн		0,2148	0,4856	0,1326

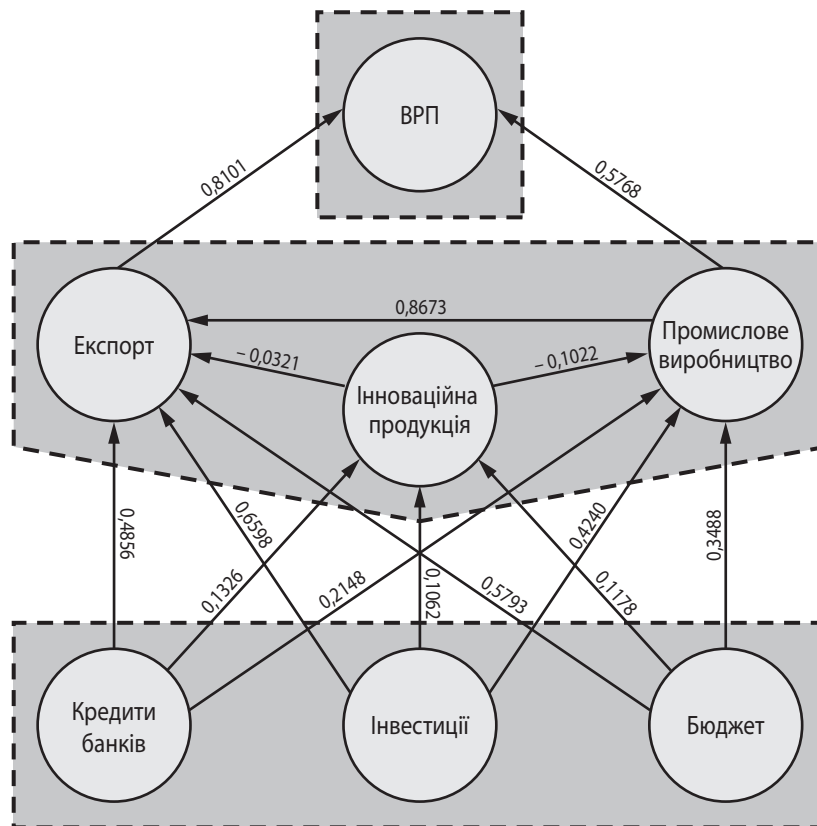

Рис. 3. Когнітивна модель взаємозв'язку показників типологізації економік регіонів України

Виходячи з побудованої вище когнітивної моделі взаємозв'язку показників типологізації економік регіонів України можна зробити такі висновки:

1. На зростання ВРП регіонів країни більший вплив становить зовнішнє середовище (експорт продукції), аніж внутрішній попит (промислове виробництво).
2. Основною експортною продукцією з регіонів країни є промислова.
3. Інноваційна продукція ще не стала фактором економічного зростання регіонів країни.
4. На зростання експорту продукції з регіонів країни найбільший стимулюючий вплив становлять кредити банків.
5. На зростання промислового виробництва в регіонах країни найбільший стимулюючий вплив становлять власні інвестиції підприємств в основні фонди й прями іноземні інвестиції.
6. На зростання інноваційної продукції в регіонах країни не становить істотного впливу жодне з можливих джерел фінансування.

Література:

1. Гранберг А. Г. Основы региональной экономики: М.: ГУ ВШЭ, 2001.– 495 с.
2. Стеченко Д. М. Управління регіональним розвитком: Навч. посіб.– К.: Вища школа, 2000.– 223 с.
3. Гутман Г. В., Мироедов А. А., Федін С. В. Управление региональной экономикой: Монография.– М.: Финансы и статистика, 2001.– 176 с.
4. Типология российских регионов // Авторский коллектив: Б. Бутс, С. Дробышевский, О. Кочеткова, Г. Мальгинов, В. Петров, Г. Федоров, А Хехт, А. Шеховцов, А. Юдин.– М.– 2002.– 196 с. [Электронный ресурс].– Режим доступа: <http://www.iet.ru>
5. Социально-экономическая география зарубежного мира / Под ред. В. В. Вольского.– М.: Крона-пресс, 1998.
6. Болотин Б. М. Шейнис В. Л. Экономическое развитие стран в цифрах. Опыт статистического исследования 1950 – 1988 гг.– М.: Наука, 1988.
7. Типологизация несоциалистических стран / Тягуненко В. Л., Фридман Л. А., Гордон П. Ф., Андрукович П. Ф. и др.– М.: Наука, 1976.
8. Анализ развития регионов России (типология регионов, выводы и предложения), Проект ТАСИС (контракт BIS/95/321/057). Международный опыт региональной политики.– М.: Экспертный Институт, 1996.
9. Оцић Ч. Основна теоријска и методолошка нитанња утврђивања критеријума и показатеља развијености.– Београд: Институт економских наука, 1985.
10. Дуглас Ю. Основные характеристики региональной политики. Европейский опыт. Исследовательский центр европейской политики Старклайдского университета Шотландии.
11. State of the regions Report. NIER [Электронный ресурс].– Режим доступу: http://203.23.174.102/regionlink/state_regions.htm
12. Бородулина Н. А. О классификации кризисных территорий.– М.: ИГРАН, 1996.
13. Лавровский Б. Классификация регионов РФ для целей региональной политики.
14. Маркова Н., Беденков А. Социально-экономическое положение регионов России (Обзор) / Вопросы экономики.– № 3.– 1995.
15. Galkin A., Kazakov A. A typology of Russians regions and the Case study approach. Ch. 2, 1998.
16. Типологизация несоциалистических стран / Тягуненко В. Л., Фридман Л. А., Гордон П. Ф., Андрукович П. Ф. и др.– М.: Наука, 1976.
17. Федеральный бюджет и регионы. Опыт анализа финансовых потоков.– М.: Диалог МГУ, 1999.